

Szabó G. Gábor: Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban

Gondolatok az ún. előmozdító típusú szövetkezés gazdasági lényegéről és integrációs jelentőségéről

Agroinform Kiadó, Budapest, 2011, 255 oldal

Régen várt és hiánypótló művet készített el Szabó G. Gábor – a magyar agrár-közgazdaságtani irodalomban nem volt még eddig olyan könyv, amely ilyen módszeresen és tudományos igényességgel elemezte volna a szövetkezetet mint gazdasági jelenséget.

A szövetkezet mint fogalom és mint gazdálkodási forma vegyes, sőt gyakran méltánytalanul negatív értékelést kap a volt szocialista országok ismeretterjesztő és szakirodalmában egyaránt. A vele kapcsolatos előítéletek forrása ezen országok történelme és az ezzel a működési formával összefüggő közismert negatív tapasztalatok, amelyek még elég közel vannak a jelenhez, hogy hatással legyenek a mai gazdálkodókra és elméleti szakemberekre. Igen kevesen vannak a közgazdaságtan kutatói között, akik előítéletek és elfogultság nélkül vizsgálják a szövetkezeti szervezeti formát. Szabó G. Gábor e kutatók egyike.

A könyv, noha a szerző által kitűzött célokat elérte, mégsem lett túlságosan hosszú, stílusa könnyed; a kötet szép magyar nyelven megírt, élvezetes olvasmány. A könyv nagy erénye a hozzá tartozó átfogó, 41 oldalas irodalomjegyzék. Ilyen széles körű és a szövetkezetelmélet, valamint gyakorlat tárgyában összeszedett irodalomjegyzék még nem jelent meg Magyarországon!

A szerző által vizsgált három témakör a Szövetkezeti alapvetés, a Szövetkezetelmélet és a Szövetkezeti gyakorlat címet kapta. A Szövetkezeti alapvetés című részben a szerző az élelmiszer-gazdasági koordinációról, az élelmiszer-gazdaságban működő szövetkezetek gazdasági és társadalmi jelentőségéről ír. Először a piac irányából vizsgálja a szövetkezést, s – a neoklasszikus közgazdaságtan és az új intézményi közgazdaságtan megközelítési módját egyaránt figyelembe véve – elemzi a szövetkezetek piaci koordinációs feladatát. A tranzakciós költségek elméletét alkalmazza mind a piaci, mind a szervezeti koordináció magyarázatára. A tranzakciós költségek csökkentése fontos célja lehet a szövetkezetek létrehozásának: a termelők számára előnyösebb a szövetkezeti koordináció igénybevétele, mint például a piaci értékesítéssel való kísérletezés. (A tranzakciós költségek elméletével később, a szövetkezetelméleti részben ismét találkozunk.) Az új intézményi közgazdaságtani megközelítés és ennek az eszközrendszernek a használata igen hasznos, különösen az átmeneti gazdaságok esetében, mivel így a szerző objektíven, ideológia és küldetés tudat nélkül képes vizsgálni a szövetkezeti szervezeti formát.

Szabó G. Gábor először a szövetkezeti szektor legfontosabb statisztikai jellemzőit mutatja be, majd a szövetkezetek létrejöttének feltételeit és a működésük jellegzetességeit tárgyalja föl. Ez utóbbi okfejtés jobban illett volna a szövetkezetelméleti részbe. Kelet-Európában ugyanis sokan nem tudják, hogy az előmozdító típusú szövetkezetben a tag önállóan gazdálkodik, és a szövetkezet csak valamilyen résztevékenységét, például az értékesítést vagy a feldolgozást segíti. E könyv pedig éppen az „előmozdító” típusú szövetkezetekre összpontosít, és nem foglalkozik az egyéb formákkal, például a Kelet-Európában hosszan létező termelőszövetkezetekkel.

Nagyon hiányzik Magyarországon egy olyan szövetkezetelméleti (leginkább tan-) könyv, amely módszeresen áttekintené a különféle szövetkezeti formákat és gyakorlatot. Sajnos Szabó G. Gábor könyve sem teljesíti ezt a feladatot, főképpen azért nem, mert az

elméleti fejezet legnagyobb része Ihrig Károlynak, a legelső és talán máig legalaposabb magyar szövetkezetelméleti szakembernek a munkásságával foglalkozik. A könyvben ehhez képest aránytalanul kevés hely jutott a későbbi szerzők eredményeinek. Mindezzel együtt a modern elméletekkel is megismerkedhetünk; a róluk szóló információ széles körű és érthető. Különösen értékes a korábban már említett tranzakciós költségek szövetkezetekre történő alkalmazása. Bár kevés az empirikus kutatás ezen a területen, bizonyos tipikus szövetkezeti problémák jól magyarázhatók vele. A mezőgazdasági üzemekre jellemzők a tranzakcióspecifikus beruházások (nem lehet egy fejtőházat vagy egy traktort más célra felhasználni, mint amire készítették, a termék legtöbbször romlandó, nem vagy nehezen tárolható). A mezőgazdasági termelésben, a szerződéseknél és a feldolgozásban is alapvető tényező a bizonytalanság. Szabó G. Gábor részletesen elemzi, hogyan lehet ezeket a költségeket csökkenteni, és ebben mi a szerepük a szövetkezeteknek. Szóba kerül még a könyvben több modern elmélet, illetve megoldás (például a hibridek, az ügynökelmélet és a vertikális marketingrendszerek) is.

Egy egész fejezetet szán a szerző a szövetkezeti identitás tárgyalására, vitába szállva a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének (SZNSZ) identitásfelfogásával. Tény, hogy az SZNSZ erősen ideologizált, és inkább mozgalmi, semmint gazdasági szempontból kezeli a szövetkezeteket. Az SZNSZ ugyanis a szövetkezetet egyesülésként határozza meg (ICA, 1995),¹ míg például Barton [1989] „üzleti szervezetként”. Szabó G. Gábor ez utóbbi felfogást tartja helyesnek, amivel különösen azért érthetünk egyet, mert a szövetkezetek iránti negatív elfogultságnak egyik komoly oka a küldetéstudatos megjelenítés. A szerző szerint nincs is egységes szövetkezeti identitás, hanem sokféle létezik, amelyeket külön-külön kellene elemezni.

A könyv harmadik része két témával foglalkozik. Az egyik az európai szövetkezeti gyakorlat, amellyel a dán és a holland modell alapján ismerkedhetünk meg. A másik fontos téma a szövetkezeti forma magyarországi jövője. Az összefüggés nyilvánvaló: a fejlett modellek választ adhatnak arra a kérdésre, hogy a 21. század Magyarországon működhetnek-e sikeres szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban vagy annak legalább egyik területén, a mezőgazdaságban. A szerző őszintén és részletesen beszél a szövetkezetek legégetőbb gondjairól és feladatairól: az élelmiszer-gazdaság változásairól, az új marketing- és pénzügyi stratégiákról és a kialakuló új szövetkezeti formákról. Fontos gondolatmenet a szövetkezet és a tagok közötti kapcsolatok elemzése, hiszen ez a szövetkezeti működés lényege. Igen találó, hogy a szerző foglalkozik a versenyszabályozással is, hiszen a szövetkezetet fel lehetne fogni kartellnek is: Amerikában 1922-ig, a szövetkezetek „Magna Chartájának” nevezett Capper–Volstead-törvény elfogadásáig éppen erre hivatkozva korlátozták is a működésüket. A Szabó G. Gábor által az Európai Unió versenyfelügyeleti intézkedéseit bemutató példák érdekes összefüggésekre világítanak rá: egyrészt a szövetkezetek – versenyképességük biztosítására – adott esetben maguk is rákényszerültek versenykorlátozó intézkedésekre, másrészt a mai agrárgazdasági és kereskedelmi környezetben gyakran csak törvényi támogatással tudnak fennmaradni.

A könyv zárófejezete a magyar mezőgazdasági szövetkezetek esélyeit és jövőjét elemzi. Csak itt, a könyv végén érinti a szerző a szövetkezetek társadalmi szerepét, e gazdálkodási forma szociális előnyeit. E hatásokat a szerző mindenféle ideológiától mentes objektivitással elemzi. A fejezet következtetései pozitívak: úgy tűnik, Szabó G. Gábor látja a szövetkezés jövőjét Magyarországon.

A Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban fontos könyv; információtartalma, rendszerező elemzése és a nagy tényanyaga minden szövetkezetelmélettel foglalkozó kutató és gyakorlati aktív szakember számára hasznos olvasmány lehet.

¹ <http://www.ica.coop/coop/principles.html>.

Hivatkozások

- BARTON, D. G. [1989]: What is a Cooperative? Megjelent: *Cobia, D.* (szerk.): *Cooperatives in Agriculture*, Prentice Hall, New Jersey.
- NILSSON, J. [2001]: *Organisational Principles for Co-Operative Firms*. *Scandinavian Journal of Management*, 17. 329–356. o.
- ZEULI, K. A.–CROPP, R. [2005]: *Cooperatives Principles and Practices in the 21st Century Cooperative Extension*. University of Wisconsin Madison.

Kispál-Vitai Zsuzsanna

Kispál-Vitai Zsuzsanna a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Karának docense.

Közgazdasági Szemle

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a Közgazdasági Szemlét ____ példányban, az alábbi címre:

Megrendelő neve: _____

Címe: _____

A kézbesítés helye: _____

- Az előfizetési díjat csekken fizetem.
 Az előfizetési díjat pénzüintézeti átutalással egyenlítem ki.

Előfizetési díj egy évre 26 400 Ft fél évre: 13 200 Ft

_____
dátum

_____
alírás

Megrendelhető levélben: Magyar Posta Rt. 1900 Budapest; faxon: 303-3440;
e-mailben: hirlapelofizetes@posta.hu